

BIR HIKOYA TAHLILI (XAYRIDDIN SULTONNING “MILLATCHINING JAZOSI” HIKOYASI)

Qayumova Gulsanam Sadriddin qizi
Samarqand davlat chet tillar instituti talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada zamonaviy o'zbek adabiyotining yirik namoyondalaridan biri Xayriddin Sultonning “Millatchining jazosi” hikoyasi tahlil qilinadi. Hikoyada insonning murakkab ichki kechinmalari ta'sirchan tarzda aks ettirilib, o'zbek tiliga bo'lgan milliy ruh diqqat markazga qo'yiladi. Ularning o'y-tashvishlari, dard-alamlari hech kimni befarq qoldirmaydi. Maqolada hikoyaning mazmun-mohiyati, yozuvchi mahorati, obrazlar haqida fikr yuritiladi.*

Kalit so'zlar: *hikoya, badiiy asar mazmuni, g'oya. tahlil va talqin, pafos, xarakter, ta'sirchan yechim, salmoqdorlik, ma'naviy fojia.*

Badiiy adabiyot – inson ma'naviy olamini boyituvchi manba. Badiiy adabiyot orqali inson barkamollik sari odimlaydi. Dunyodagi eng kerakli bo'lgan sirdoshni, darddoshni topadi. Har bir milliy adabiyot, albatta, o'z milliy zaminida maydonga keladi. Har bir xalqning hayoti uning adabiyotida o'z aksini topadi. Xayriddin Sulton asarlari ham zamonaviy o'zbek adabiyotida alohida o'rin tutadi. Yozuvchining “Odamlardan tinglab hikoya” asari alohida hikoyalardan tashkil topgan bo'lib, hikoyalar shaxsi aniq ko'rsatilgan insonlar tilidan yozib olingan. Ya'ni asarda tilga olingan barcha voqea-hodisalar kundalik hayotimizda yuz bergan va haligacha yuz berib kelinayotgan voqea hodisalardir. Bu hayotiy hikoyalar O'tkir Hoshimov iborasi bilan aytganda, qissa quvvati bilan yozilgani ayni haqiqatdir. Xayriddin Sulton hikoyalarining jozibador tili va uslubi, xalq maqollariga boy bitiklari hayot sirlaridan saboq beradi. Uning hikoyalari pishiq va puxtaligi bilan ajralib turadi. Quyida yozuvchining “Millatchining jazosi” hikoyasi tahlili asosida hikoyaga yuklagan ma'no va mazmunni, g'oya va maqsadini aniqlashga harakat qilamiz. Hikoyada butun millat dardiga aylangan ma'naviy fojia ta'sirli yoritib berilgan. Shu sababdan ham “Millatchining jazosi” nomi berilgan. “Hurriyat bo'lib, kommunistlar demokratlarga, ateistlar dindorlarga aylangan, milliy o'zlikni anglash siyosat darajasiga ko'tarilgan dorilomon kunlar” bir ilmiy xodim - Jamolitdin Buzrukov fuqarolik pasportidagi imloviy xatoni tuzatib, qanday balolarga giriftor bo'lgani g'oyatda qiziqarli tasvirlangan. Hikoyaga Asqad Muxtorning: “Ismimdagi bir harfning qurboniman” degan so'zlari epigram qilib olingan. Shu birgina jumla zamirida qanchadan-qancha ma'no mujassam. Bilamizki, sobiq mustabid tuzum davrida ko'pgina millatdoshlarimizning ism-familiyalari bilib-bilmasdan xato yozilgani dilimizni xufton qiladi. Xuddi shunday “d” harfini o'rniga “t” harfi xato yozilgan Jamolitdin Buzrukov ham podpolkovnik Nazimov B.Y ga pasportdagi

ismini to'g'rilab yozib berishini talab qiladi. Ammo buning iloji yo'q, yoki bo'lmasam ancha mashaqqat talab etilardi. Hikoyada ushbu holat quyidagicha keltirilgan:

“ - Ha, bu metrikani...bundan ellik yil burun bir chalasavod tatar kampir yozib bergan-da.

- Bizga buning daxli yo'q, -dedi podpolkovnik Nazimov B.Y. -Agar metrikani o'zgartirib kelsangiz, xohlaganingizdek qilib, ikkita "d" bilan, kerak bo'lsa uchta "d" bilan ham yozib berishimiz mumkin.

-Uchta "d" kerak emas, - dedim tumshayib, - bu... metrikani qayerda, qanday o'zgartiraman?

-Berilgan joyida, dedi u, - qaysi rayondan olgan bo'lsangiz, o'sha yerning ZAGSiga yozma murojaat qilasiz. ZAGS arxivga zapros beradi, arxiv roddomdan olingan spravka asosida spravka beradi, ZAGS shu spravka asosida sizga ikkita "d" bilan yangi metrika beradi, shu metrika asosida biz sizga yangi pasport beramiz. Shu.”

Nazimovning so'zlaridan shuni anglashimiz mumkinki, metrikani o'zgartirishning imkoni yo'q. Milliy g'urur, milliy iftixor tuyg'ulari jo'sh urib turgan Jamolitdinni esa g'am bosdi: “Men bu holatni shu ahvolda qoldirmayman, yetar shuncha yil chidaganimiz! Men.. milliy o'zligimni tiklashingizni talab qilaman!” Bu da'vatkor so'zlar hikoyaning ta'sirchanligini, emotsionalligini oshirgan. Pafosini belgilab bergan. “Pafos - oddiy hayotda biror kishi o'z fikrini chuqur e'tiqod bilan “yonib-kuyib” ifodalasa, uni “pafos bilan so'zlayotir” deyдилar. Adabiyotshunoslik va san'atshunoslikda ham “pafos” so'zi ancha keng va chuqur ma'noda ishlatiladi. Pafos, g'oya bilan bog'liq bo'lgan hisni, biror g'oyaga maftunlik natijasida ijodkorda paydo bo'lgan qattiq hayajonni, ko'tarinki ruhni bildiradi.” Yozuvchi hikoyada qahramonlar xarakterini ochib berish bilan birgalikda g'oyaviy mazmunni boshqaradi. G'oyaviy mazmunning talabiga uyg'un holda, hayot ziddiyatlarini umumlashtiradi. Shu o'rinda savol tug'iladi milliy o'zlikni tiklash barobarida pasportdagi ismni to'g'rilash kerakmi yoki bunga ko'z yumish... Hikoya qahramoni ismini to'g'rilashga erishadi ammo bu unga qimmatga tushishi mumkin. Ya'ni o'z uyi, xotini, bolalari, mol-mulki, diplomlari, butun borlig'idan judo bo'lishi muqarrar. O'ttizdan ortiq hujjatlarda o'z ismini to'g'rilab chiqishdan ko'ra xato yozilgan bo'lsada, o'sha “Jamolitdin” holiga qaytishdan o'zga chora topolmaydi. Yangi pasportida ismini to'g'rilab bergan podpolkovnik Nazimov B.Y. huzuriga qaytadan bosh urib borgan millatparvar Jamolitdin xijolat botqog'idan qutulish uchun keltirgan maqollariga kulishimizni ham, xafa bo'lishimizni ham bilmaymiz.

“Podpolkovnik Nazimov B.Y.ga yuzlanib dedimki, hammamiz ham xom sut emgan bandamiz, jahl kelganda aql kerar, egilgan boshni qilich kesmas, bir ko'rgan tanish, ikki ko'rgan bilish, deyдилar, endi, shu bir qoshiq qonimizdan kechib, mushkulimizni hal qilib bersangiz, iloyo, tuproq olsangiz oltin bo'lsin, martabangiz

bundan ham ziyoda bo'lsin..." Bunday maqollar qo'llanilishi yozuvchining mahoratidan dalolat beradi hamda hikoyaning o'qishligini oshiradi.

Keltirilgan ushbu hikoyadan shunday xulosa chiqarish mumkin: yozuvchi doimo hayotdan, hayotdagi fakt va hodisalardan turtki oladi. Adabiyot hayotning in'ikosidir. Yozuvchi to'g'ridan-to'g'ri hayotni tasvirlamaydi, balki muayyan g'oyaviy-badiiy maqsad asosida hayotni qayta yaratar ekan, xuddi ana shu maqsadning bir butunligini, maftunkorligini ta'minlash uchun o'zida (xotirasida, qalbida, zehnida, tajribasida) borini qo'shadi. Eng asosiysi, hayotga haqiqatan o'xshash qilib, bo'lishi mumkin bo'lgan olamni yaratadi. Xayriddin Sulton hikoyalarida insonning tirikligi, hayoti va bu dunyoga kelishdan maqsad ne ekanligini anglash inson uchun g'oyat muhim vazifa ekanligini uqtiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Quronov D. Adabiyotshunoslikka kirish. T. : A.Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 2004.
2. Qozoqboy Yo'ldoshev. Yoniq so'z. Toshkent. "Yangi asr avlodi", 2006.
3. Umurov H. Adabiyotshunoslik nazariyasi. T. : A.Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 2004.
4. Xayriddin Sulton.Odamlardan tinglab hikoya. Hikoyalar. Toshkent: "Adabiyot". 2020.
5. Izzat Sulton. Adabiyot nazariyasi. T.: O'qituvchi, 2005.